

BNG Bank

ERFGOED

PRIJS

2022

Kunsten'92

BNG Bank Erfgoedprijs 2022

03

Voorwoord
door juryvoorzitter

Ina Adema

BNG Bank Erfgoedprijs 2022

06

Over de
BNG Bank Erfgoedprijs

07

Thema 2022
erfgoed en kunst

08

De jury

09

Over de vier genomineerden

Almere

Breda

Eindhoven

Regio Oost Achterhoek

19

Juryrapport

20

Criteria

21

Selectie- en
beoordelingsproces

25

Beoordeling van
de vier genomineerden

Almere

Breda

Eindhoven

Regio Oost Achterhoek

30

De winnaar van de
BNG Bank Erfgoedprijs 2022

Voorwoord door juryvoorzitter **Ina Adema** **BNG Bank Erfgoedprijs 2022**

En ineens zijn we beland bij alweer de elfde uitreiking van de BNG Bank Erfgoedprijs! Vanwege de coronacrisis hebben we noodgedwongen een jaar overgeslagen. De tussenliggende tijd hebben we gebruikt om te reflecteren op de prijs en hem nog actueler te maken, door bijvoorbeeld voor het eerst te gaan werken met thema's. Als ik kijk naar de lijst genomineerden, denk ik dat dat aardig is gelukt. Door de thema's heeft de prijs meer focus gekregen. Ook zijn daardoor meer mogelijkheden ontstaan tot variatie en breedte, hetgeen naar mijn mening goed wordt weerspiegeld in de genomineerde gemeenten: Almere, Breda, Eindhoven en de Regio Oost Achterhoek.

Het eerste thema dat wij hebben aangesneden is erfgoed en kunst. En daarbij denken we niet alleen aan kunst die als erfgoed wordt gewaarborgd, maar ook hoe kunst het verleden kan vertolken: hoe kunst de verhalen uit het verleden kan weergeven in het heden, en hoe kunst en erfgoed richting kunnen geven aan onze toekomst.

03

Met veel energie heeft de jury zich dit jaar wederom geworpen op het intensieve en inspirerende proces om tot een winnaar te komen. Gemeenten konden zichzelf nomineren, óf genomineerd worden door leden van het Erfgoedplatform van Kunsten '92. Hieruit vloeide een longlist voort, op basis waarvan we tijdens een uitgebreid inhoudelijk overleg in het mooie stadhuis van 's-Hertogenbosch tot de shortlist van de vier genoemde genomineerden kwamen. Deze vier gemeenten toonden in de breedte aan hoe erfgoed en kunst met elkaar verbonden zijn, en de vele manieren waarop de twee domeinen elkaar kunnen versterken. Alle vier zetten ze op innovatieve en creatieve manieren kunst en cultuur in om de verhalen achter hun erfgoed te vertellen en om verbinding met bewoners en bezoekers te maken.

Onaangekondigd en incognito bezochten wij deze vier gemeenten en om niet alleen op ons eigen oordeel af te gaan, spraken wij daar ook met zoveel mogelijk met inwoners, winkeliers, kroegbazen, en andere toevallige voorbijgangers. Tijdens deze geheime bezoeken was de jury zeer onder de indruk van de manier waarop de vier, ieder op geheel eigen wijze, invulling geven aan de omgang met erfgoed.

Op 28 januari 2022 konden de vier genomineerde gemeenten hun erfgoedbeleid aan de jury toelichten door middel van korte pitches met foto of film. Vanwege de verlengde coronamaatregelen vonden de pitches via zoom plaats. De genomineerden gooiden op overtuigende wijze alles in de digitale strijd om duidelijk te maken waarom zij de prijs verdienden, onder andere door mooie video's waarin ook bewoners aan het woord kwamen.

Het bleek lastiger dan ooit tevoren om uit de sterke nominaties en presentaties een winnaar te kiezen. Almere, Breda, Eindhoven en de Regio Oost Achterhoek pakken hun erfgoed allen op een eigenzinnige en unieke, prijswaardige manier aan. En toch kan er maar één de winnaar zijn.

Ik hoop dat deze vier gemeenten en hun bevlogen ambtenaren en nieuwe wethouders hun collega-gemeenten veel inspiratie zullen bieden om ook in toekomstige beleidsnota's erfgoed en kunst met elkaar te blijven verbinden en om de kansen te benutten die erfgoed biedt om een gemeente leefbaar en aantrekkelijk te maken.

Ina Adema
Voorzitter bestuur BNG Cultuurfonds
Juryvoorzitter BNG Bank Erfgoedprijs
Commissaris van de Koning in Noord-Brabant

Over de BNG Bank Erfgoedprijs

Sinds 2010 wordt op initiatief van het Erfgoedplatform van Kunsten '92 een nationale prijs toegekend aan de gemeente met het beste beleid op het gebied van erfgoed: de BNG Bank Erfgoedprijs. Met deze prijs ter waarde van € 25.000 wil het Erfgoedplatform van Kunsten '92 goede voorbeelden delen van de gemeentelijke erfgoedpraktijk. De prijs stimuleert gemeenten om de kansen die cultureel erfgoed biedt te verzilveren. En om erfgoed te verbinden met beleidsterreinen als toerisme, cultuur, onderwijs, sociale zaken, ruimtelijke ontwikkeling en economie. Zo kunnen we andere gemeenten inspireren en bijdragen aan goede erfgoedzorg. BNG Cultuurfonds is hoofdsponsor.

Voor de editie 2022 zijn de gemeenten Almere, Breda, Eindhoven en Regio Oost Achterhoek genomineerd voor de prijs. Eerdere winnaars zijn de gemeenten Dordrecht (2010), Westerveld (2011), Schiedam (2012), Kampen (2013), Bergen op Zoom (2014), Beesel (2016), Zutphen (2017), Leiden (2018), Rheden (2019) en Noordenveld (2020).

Thema 2022: erfgoed en kunst

Om beter aan te sluiten bij actuele onderwerpen in de samenleving en om nieuwe accenten te kunnen leggen werkt de jury van de BNG Bank Erfgoedprijs met ingang van editie 2022 ieder jaar met een thema. In de editie van 2022 ligt de focus op **erfgoed en kunst**. Hoe kunnen kunst en erfgoed elkaar inspireren, en hoe versterken de twee domeinen elkaar?

Dit thema biedt verschillende perspectieven. Bijvoorbeeld, hoe verbindt de gemeente (en de lokale erfgoedgemeenschap) erfgoed met kunst? Hoe kunnen de kunsten bijdragen aan het zichtbaar maken en doorgeven van dat erfgoed? Hoe kan erfgoed de kunst inspireren? Is het erfgoed richtinggevend voor het gemeentelijk kunst- en cultuurbeleid, en zo ja, hoe?

07

“ De Blind Walls Gallery verbindt erfgoed en kunst en maakt tegelijkertijd de stad een beetje mooier. Een goed voorbeeld dat erfgoed en kunst ook luchtig en voor iedereen kunnen zijn. Ik kom zeker een keer terug om de hele route te fietsen.

Karianne Vandenbroucke

De jury

Ina Adema
juryvoorzitter; voorzitter
bestuur BNG Cultuurfonds;
Commissaris van de Koning in
Noord-Brabant

Susan Lammers
algemeen directeur Rijksdienst
voor het Cultureel Erfgoed

Arnoud Odding
directeur Rijksmuseum
Twente en De Museumfabriek

Christian Pfeiffer
beleidsmedewerker
Erfgoedvereniging Heemschut

Patrick Timmermans
directeur Erfgoed Brabant

Karianne Vandenbroucke
architect erfgoed associate
bij Rijnboutt

Over de vier genomineerden

“

Kunst gaat over betekenis geven en ons de wereld te laten zien zoals we die nog niet zagen. Kunstenaars gieten indrukken van onze tijd in een nieuwe vorm en hoe beter ze dat doen, hoe ‘mooier’ we het vinden. Hoe meer betekenis het voor ons heeft. Kunst is op onze eigen tijd gericht. Net als erfgoed trouwens. Erfgoed bewaren we niet voor het verleden maar vanwege het heden en vanwege de toekomst. Monumenten zijn de snapshots van een verleden die ons betekenisvolle verhalen vertellen over wie we zijn en ‘hoe het allemaal zo gekomen is’. Zo beschouwd zijn kunst en erfgoed twee kanten van hetzelfde verhaal.

”

Arnoud Odding

Almere

Genomineerd

Almere is een jonge stad in de provincie Flevoland. In 1975 werd de eerste aanzet gegeven tot de bouw van een tweede grotere stad in Flevoland, op de plek waar nu Almere ligt. Hoewel de IJsselmeerpolders (Flevoland) in eerste instantie uitsluitend waren bedoeld voor landbouw, kwam men er al snel na de Tweede Wereldoorlog achter dat de groeiende bevolking meer ruimte nodig had. Met name in Amsterdam was de nood hoog. De naam Almere is afkomstig van het vroegere gelegen meer Almere, dat vroeger op die locatie lag. In 2022 telt Almere 218.000 inwoners.

Almere staat bekend om de bijzondere bouwwerken en architectuur, met name in het stadscentrum. Naast bekende Nederlandse architecten als Rem Koolhaas, René van Zuuk en Herman Hertzberger werkten ook internationale architectenbureaus voor Almere. In opdracht van de gemeente stelde een team o.l.v. Floris Alkemade in 1994 een

Almere Centrum

Muurschildering Kamp Seedorf op Kasteel Almere

masterplan op ter vernieuwing van het stadscentrum. De gemeente investeert ook in experimenten waar bewoners zelf hun huis hebben ontworpen.

Almere is een jonge stad, maar kent veel geschiedenis en brengt haar erfgoed op verschillende wijzen tot leven. Rondom Almere zijn archeologische Rijksmonumenten te vinden, zoals scheepswrakken uit de Zuiderzeetijd, die op verschillende plekken zichtbaar zijn gemaakt door stalen kunstwerken. Er is één gemeentelijk monument: het politiebureau in Almere Haven. Onder andere theater Kunstlinie, cultureel centrum Corrosia, theatergroep Suburbia, theatergezelschap Vis à Vis, maar ook het Dutch Digital Art Museum, KAF EXPO en Erfgoedhuis Almere leveren een breed cultureel aanbod voor bewoners en bezoekers. Bewoners krijgen op vele manieren de kans om het erfgoed mede vorm te geven: het StrandLAB Almere draagt met haar programmering bij aan het ontwikkelen van een identiteit, en de 'moderne ruïne' Kasteel Almere voorzag het Almeerse kunstenaarscollectief Kamp Seedorf van een street art kunstwerk van de Hulk.

Breda

Genomineerd

Breda, in het westen van de provincie Noord-Brabant, is van oudsher de voornaamste stad van West-Brabant. Het was de hoofdstad van de Baronie van Breda. Breda kreeg in 1252 stadsrechten en aan het begin van de 14e eeuw werd de stad ter verdediging ommuurd. Zo ontstond een klein middeleeuws stadje. Zes keer is Breda van bezetter gewisseld in de strijd tussen de Noordelijke Nederlanden en de Spanjaarden. De stad was eeuwenlang een belangrijke garnizoens- en vestingstad en speelt nog steeds een zichtbare rol binnen de Nederlandse krijgsmacht door de aanwezigheid van de Koninklijke Militaire Academie (KMA) en het hoofdkwartier van de Koninklijke Luchtmacht.

Overall in het centrum van Breda zijn de sporen van het rijke verleden terug te vinden. De stad telt 501 Rijksmonumenten, waaronder het Kasteel van Breda (met Park Valkenberg),

Kasteel Bouvigne Breda

de Grote Kerk of Onze Lieve Vrouwekerk, het Spanjaardsgat en Kasteel Bouvigne.

Het culturele leven in Breda is veelzijdig, met onder andere vele musea (zoals het Begijnhof Museum, het Bierreclamemuseum en het Stedelijk Museum), theaters (bijvoorbeeld Chassé Theater, Nieuwe Veste en Poppodium Mezz) en evenementen (Breda Photo, Breda Jazz Festival en uiteraard carnaval). Dit culturele leven wordt verbonden met het verleden door diverse initiatieven, zoals de Blind Walls Gallery, die sinds 2015 internationale kunstenaars uitnodigt om muurschilderingen te maken die het verhaal van Breda zichtbaar maken. Ook in de herbestemming van nieuwe wijken komen erfgoed en kunst samen: het Havenkwartier in het centrum van de stad wordt ontwikkeld tot een culturele hotspot, waar het industriële verleden een rijke inspiratiebron biedt.

Eindhoven

Genomineerd

De stad Eindhoven, in de streek De Kempen in Noord-Brabant, ontstond in een moerasdelta van vijf riviertjes. Het kreeg in 1232 stadsrechten en marktrecht. Eindhoven werd vanaf het begin van de 15e eeuw steeds belangrijker. Heer van Eindhoven Jan van Schoonvorst bouwde in die tijd binnen de stadsmuren een nieuw kasteel en gaf het terrein van zijn oude kasteel, dat vermoedelijk al uit de 12e eeuw stamt, aan kloosterlingen. Op deze plek bevindt zich nog altijd het klooster Mariënhege. Lange tijd was Eindhoven een kleine stad. Door de opening van de eerste Philipsfabriek en andere fabrieken veranderde dit. Naast de Philipsfabriek werden er onder andere textiel-, tabaks- en luciferfabrieken in en om de stad gebouwd. Dit zorgde voor een enorme groei van het inwoneraantal. Eindhoven staat bij de meeste mensen bekend als een innovatieve stad.

Ketelhuisplein Eindhoven, foto: Cleo Goossens

In de binnenstad van Eindhoven staan weinig historische gebouwen, maar de stad telt meer dan 140 Rijksmonumenten. Enkele daarvan gaan langer terug in de geschiedenis van Eindhoven, zoals het Klooster Mariënhege en de Sint Catharinakerk, maar de meeste dateren

uit het rijke recente industriële verleden. Grote spelers als Philips, DAF en Henri van Abbe hebben een belangrijke stempel op de ontwikkeling en het uiterlijk van de stad gezet. Dat is terug te zien in markante gebouwen en stadsdelen (zoals Lichttoren, Klokgebouw, Philipsdorp, Evoluon, Van Abbemuseum) maar ook in de ruime, verlaten industrieterreinen die een creatieve gebiedsontwikkeling ondergaan. De Design Academy Eindhoven geniet wereldwijde faam als een van de beste designinstituten.

Er is veel te zien en te doen op cultureel gebied, waarbij verleden en heden nauw met elkaar zijn verbonden. Bijvoorbeeld in musea, zoals Het Van Abbemuseum, het Philips Museum, maar ook het 5MinutenMuseum. Voor theater, (pop)muziek en dans kan men naar het Parktheater of het Muziekgebouw. Daarnaast worden er in de stad meerdere grote evenementen georganiseerd die het erfgoed tot leven brengen, zoals het festival GLOW waar meerdere lichtkunstwerken zich laten inspireren door de geschiedenis van Eindhoven, en zet het jaarlijkse Dutch Design Week de innovatieve en creatieve traditie van de industriële stad voort. De gemeente verbindt deze initiatieven met meerdere programma's zoals Museum door de Stad en Eindhovens Erfgoed, die het erfgoed voor een brede groep bewoners en bezoekers tastbaar maakt.

Regio Oost Achterhoek

Genomineerd

De gemeenten Aalten, Oost Gelre en Winterswijk werken samen op het gebied van erfgoed, en hebben zich daarom gezamenlijk aangemeld voor de BNG Bank Erfgoedprijs 2022.

Aalten, Oost Gelre en Winterswijk kennen een gedeelde geschiedenis en identiteit, wat nu nog voelbaar is in jaarlijkse tradities zoals Paasvuren, en een gedeelde streektaal. Vandaar dat de drie gemeenten ook meerwaarde zien in samenwerking op het gebied van erfgoed. Zij hebben de handen ineengeslagen en een gezamenlijke beleidsnota ontwikkeld. De drie gemeenten zijn als Regio Oost Achterhoek genomineerd voor de prijs.

Markt, Groenlo

Aalten

De plaatsen Bredevoort, Dinxperlo en Aalten maken deel uit van de Gemeente Aalten. Mede vanwege de combinatie van agrarisch gebied, natuur en cultuurhistorie behoort een deel van de gemeente sinds 2005 tot Nationaal Landschap. Het centrum van Aalten is heuvelachtig, met vele 'gangeskes'; smalle, verscholen paadjes die al eeuwenlang straten tussen de gebouwen door met elkaar verbinden. Bredevoort is met zijn jaarlijkse Internationale boekenmarkten de boekenstad van Nederland.

De gemeente Aalten is rijk aan cultuurhistorisch erfgoed. In Aalten zelf zijn de Sint Helenakerk, Aaltens Industriemuseum en Korenmolen de Lelie de moeite van een bezoek waard. De lokale identiteit wordt ook op moderne manieren belicht, bijvoorbeeld met de Silo Art Tour, die de bijzondere gebeurtenissen in de streek tot leven brengt door het gebruik van street art.

17

Oost Gelre

De belangrijkste kernen van de gemeente zijn Groenlo en Lichtenvoorde.

Groenlo is een pittoresk vestingstadje in het hart van de Achterhoek, met veel oude verdedigingswerken, kanonnen, stadswallen en oude kerken. In het oude centrum van Groenlo staat de Oude Calixtuskerk, de oudste nog bestaande kerk van Groenlo die gebouwd is in de middeleeuwen.

Oost Gelre grijpt nieuwe technieken aan om jongere generaties te inspireren met haar verleden. Zo wordt de beroemde Slag om Grol (Groenlo) vertolkt voor een jong publiek door middel van het project '1627 door mijn ogen', een route met QR-codes van acht silhouetten van fictieve bewoners uit 1627.

Winterswijk

De gemeente Winterswijk ligt in het uiterste oosten van de Gelderse Achterhoek en grenst voor een groot deel aan Duitsland. Het oude centrum kent meer dan 300 monumentale panden en de gemeente heeft een groot aantal buitengebieden.

Grote namen als Piet Mondriaan, Gerrit Komrij en Max van Dam begonnen hun carrières in Winterswijk. Ook veel huidige kunstenaars vinden hun inspiratie in het stadje en het landschap eromheen. Er zijn dan ook veel musea, galerieën en beeldentuinen te vinden. Daarnaast staan er in de openbare ruimte veel beelden die door lokale kunstenaars zijn gemaakt. Cultureel gevarieerd aanbod wordt geleverd door het (openlucht)theater, de bioscoop, Villa Mondriaan, Museum Fabriek of Transit Oost. Bovendien telt Winterswijk een groot aantal gemeentelijke en Rijksmonumenten. Dit culturele aanbod legt de basis voor de koppeling naar het erfgoed van deze stad: een fietsroute langs vijftien schilderlijsten op locaties van bekende schilderijen van Mondriaan, en het jaarlijkse evenement KunstOer zijn hier enkele voorbeelden van.

Juryrapport

“

Erfgoed, een hele kunst. Beleidsmatig vallen erfgoed en kunst vaak onder cultuur. Erfgoed, dat is de wereld van verzamelen en vorsen. Maar soms hebben we ook verrassing en verwondering nodig en daarvoor kunnen we een beroep doen op de verbeelders en vertolkers in de kunstwereld. Omgekeerd gezien is het verschil tussen kunst en erfgoed niet categorisch, maar slechts gradueel. Zo was Vincent van Gogh ooit een onbegrepen avant-garde kunstenaar, maar inmiddels is hij tot onze nationale erfgoedcanon gaan behoren. Kunst en erfgoed, ze kunnen niet zonder elkaar. En dat is de reden om in deze editie van de BNG Bank Erfgoedprijs bijzonder op deze combinatie te letten. Eens kijken tot welke verrassingen dit leidt...

Patrick Timmermans

”

Criteria

Visie en integraal beleid

Heeft de gemeente een heldere visie met betrekking tot erfgoed, en is het erfgoedbeleid geïntegreerd in andere beleidsdomeinen (waaronder het beleid rondom de leefomgeving)?

Toekomstgerichtheid

Op welke wijze gebruikt de gemeente het erfgoed om de gemeente een aansprekend toekomstperspectief te geven? Sluit het erfgoedbeleid aan op urgente thema's in de samenleving, zoals digitalisering, klimaat en duurzaamheid?

Participatie en inclusie

Hoe zijn inwoners betrokken bij het erfgoed? En is het beleid inclusief: houdt het bijvoorbeeld rekening met toegankelijkheid voor en participatie door elke leeftijd, afkomst, sociaaleconomische groep, en met fysieke toegankelijkheid? Wordt de inwoners de ruimte geboden voor ondernemerschap? Wat doet de gemeente aan erfgoededucatie?

Communicatie

Hoe en met wie communiceert de gemeente over het erfgoedbeleid en de -projecten? Op welke wijze weet men bewoners en bezoekers enthousiast voor de eigen omgeving te maken (zie ook de recente campagne 'Erfgoed is van ons allemaal').

Thema 2022: erfgoed en kunst

In 2022 wordt ook de verbinding tussen erfgoed en kunst beoordeeld. Hoe inspireren en versterken deze domeinen elkaar? De jury keek hierbij naar zowel roerend erfgoed (tastbaar, zoals schilderijen, uurwerken, juwelen, gebruiksvoorwerpen), maar ook naar nieuwe muurschilderingen op oude gebouwen, toegepaste kunst, en artistieke ingrepen die oude structuren in het landschap of verborgen geschiedenis zichtbaar maken. Ook de verdere ontwikkeling van historische ambachten, en de rol van podiumkunsten (theater, muziek, dans) en erfgoed in het 'vertolken' van erfgoed werd meegewogen.

Selectie- en beoordelingsproces

Selectie van de vier genomineerden

Voor de BNG Bank Erfgoedprijs 2022 is gewerkt met een longlist, samengesteld door de jury op basis van inschrijvingen door gemeenten, én gemeenten die werden aangedragen door de jury en vele erfgoedorganisaties en -specialisten, vanuit hun netwerk en discipline. De winnaar van de BNG Bank Erfgoedprijs 2022 is gekozen uit vier genomineerde gemeenten die volgens de jury alle vier ruimschoots aan de criteria voldoen en die kunst en cultuur op een innovatieve en creatieve manier inzetten om de verhalen achter hun erfgoed te vertellen en om verbindingen met bewoners en bezoekers te maken. De genomineerden van 2022 zijn Almere, Breda, Eindhoven en Regio Oost Achterhoek.

Incognito jurybezoeken aan de vier genomineerde gemeenten

In verschillende samenstellingen hebben de juryleden in het najaar van 2021 incognito bezoeken gebracht aan Almere, Breda, Eindhoven en Regio Oost Achterhoek. Bij deze bezoeken liepen de juryleden door verschillende wijken en dorpen in de gemeenten, langs prominente gebouwen en (culturele) projecten, ging men door de straten (ook op de ruimtelijke kwaliteit werd gelet, zoals bestrating en reclameborden aan gevels), bezocht men o.a. musea, VVV-kantoren en boekhandels. Ook spraken zij met bewoners, winkeleigenaren en kroegbazen. Tijdens de bezoeken maakte de jury aantekeningen en formuleerde men vragen, om tijdens de pitch aan de genomineerden te stellen.

Pitches door de vier genomineerde gemeenten

Op 28 januari 2022 waren de vier genomineerde gemeenten uitgenodigd om hun erfgoedbeleid toe te lichten aan de jury door middel van pitches: korte presentaties van maximaal 8 minuten, met foto of film. Aan hen was gevraagd om de volgende vragen hierin mee te nemen: hoe onderscheidt de gemeente zich ten opzichte van de omliggende omgeving en hoe is hun relatie daarmee? In hoeverre komen de inspanningen voort uit de gemeenschap (inwoners) en de gemeente? Hoe is erfgoed ondergebracht in de gemeentelijke organisatie, niet alleen in FTE's, maar ook in afdelingen/beleidsterreinen?

En uiteraard de specifieke vragen over de verbinding tussen erfgoed en kunst: hoe verbindt de lokale erfgoedgemeenschap (en gemeente), hier en nu, erfgoed met kunst? Hoe kunnen de kunsten bijdragen aan het zichtbaar maken en doorgeven van dat erfgoed? Is het erfgoed richtinggevend voor het gemeentelijk kunst- en cultuurbeleid, en zo ja, hoe?

Het oorspronkelijke plan was om deze pitches live plaats te laten vinden in het kantoor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Vanwege de verlengde coronamaatregelen was dit echter niet mogelijk, en vonden de pitches live via zoom plaats.

Alle vier genomineerde gemeenten hielden meer dan enthousiaste en goed voorbereide presentaties. Zij gaven met beeldmateriaal, filmpjes en inhoudelijk sterke verhalen een extra inkijk in hun erfgoedpraktijk. De pitches bewezen op overtuigende wijze dat de genomineerden zich enorm inspannen om de inwoners en (erfgoed)organisaties te betrekken bij het erfgoed. Niet alleen in afname van het brede aanbod, maar ook in actieve deelname bij het maken van beleid of opzetten van activiteiten.

Na afloop van elke pitch stelden de juryleden vragen, mede naar aanleiding van het jurybezoek en de presentatie. De vier genomineerde gemeenten woonden digitaal elkaars pitch bij.

Beslissing over de winnaar

Direct na de presentaties vond het tweede juryoverleg plaats. Met de nominatie, het gemeentebezoek en de pitch in het achterhoofd, heeft de jury zich aan de hand van de criteria gebogen over de vraag welke gemeente zich de winnaar van de BNG Bank Erfgoedprijs 2022 mag noemen. Vanwege de sterke presentaties van hele verschillende gemeenten bleek het lastig een winnaar te kiezen. Op basis van uitgebreid inhoudelijk overleg kon de jury uiteindelijk een overtuigende winnaar aanwijzen.

“

Wat veel mensen vergeten is dat de erfgoedwereld vanuit de geschiedenis nauw verwant is met de kunstensector. Het beleven van onze eigen omgeving vanwege de schoonheid is een beleving zoals het kijken naar een mooi schilderij. Het kijken en leren kijken naar de eigen gebouwde omgeving is een methode om de kwaliteit te beoordelen. Dat we dit jaar kijken naar erfgoed en kunst bij elkaar maakt het van extra waarde. Ik hoop dat de BNG Bank Erfgoedprijs kunst en erfgoed weer dichterbij elkaar hebben gebracht in deze spannende en bijzondere editie.

Christian Pfeiffer

”

Beoordeling van de vier genomineerden

“
Veel gemeenten zien hun erfgoed als een belangrijk onderdeel van hun identiteit. Als iets dat inwoners kan binden en kaders kan geven om toekomstige ontwikkelingen vorm te geven. Maar hoe doe je dat concreet? Hoe bereik je zo veel mogelijk mensen en hoe laat je erfgoed inspireren in plaats van remmen? De BNG Bank Erfgoedprijs is een belangrijke waardering voor gemeenten die hiervoor mooie initiatieven hebben ontwikkeld – zowel de winnaar als de overige genomineerden – en die hopelijk voor andere gemeenten als voorbeeld kunnen dienen.

Karianne Vandenbroucke

”

De vier genomineerde gemeenten voldeden allen aan de belangrijke criteria, zoals een brede visie op cultureel erfgoed, met voldoende evenwicht tussen monumenten, immaterieel erfgoed, musea, archieven, archeologie (indien van toepassing) en collecties. Maar ook doorstonden zij de eerste toets van participatie door bewoners en aansluiting met andere beleidsterreinen zoals ruimtelijke ordening en toerisme. Ook leggen alle vier gemeenten bijzondere verbindingen tussen erfgoed en kunst en cultuur, en zetten ze deze verbindingen op unieke wijzen in om erfgoed te verbeelden en ook richting aan de toekomst te geven. De volgende punten (in telegramstijl) vielen specifiek per gemeente op:

25

Beoordeling Almere

- Wat opvalt is de gelaagdheid in het erfgoed. Het is interessant om te zien hoe een 'Post 65' (architectuur dat na 1965 is gebouwd) gemeente het aanpakt, bijvoorbeeld door een nieuwe laag toe te voegen aan de 'hedendaagse ruïne' Kasteel Almere.
- De gemeente organiseert niet alleen, maar faciliteert ook. Zie bijvoorbeeld het StrandLAB Almere, een particulier initiatief met ondersteuning vanuit de gemeente.
- De stad bestaat in 2021 nog maar 45 jaar, en de gemeente lijkt heel bewust en actief het reeds bestaande erfgoed én het erfgoed van de toekomst vorm te willen geven.
- De insteek 'we maken elke dag onze geschiedenis' geeft dit bewustzijn goed weer. Deze zin komt ook terug in het lied van Almere, dat in korte tijd echt een lied van de bevolking is geworden.
- Almere doet veel op het gebied van de verbinding met kunst, bijvoorbeeld het Land Art Museum, dat nog niet bestaat maar waar men met de programmering al is begonnen.

- De stad zet zich actief in voor het immateriële erfgoed van de vele verschillende culturen die Almere hun thuis noemen.
- Almere heeft een sterk besef van participatie en neemt haar bewoners mee in veel van deze processen. Het was mooi dat een lokale initiatiefnemer meedeed aan de pitch.

Kanttekeningen

- De jury blijft benieuwd of de ziel (oftewel het DNA) van de plek wordt gedragen door de mensen.
- Uit het bezoek rijst het gevoel dat het narratief verder ontwikkeld moet worden, over het verleden en het DNA van de stad. Almere is een jonge stad, maar er is inmiddels al wel genoeg tijd verstreken om een duidelijk verleden te hebben, waar een verhaal over kan worden verteld. Zo gebruikt de stad kunst om Kasteel Almere een nieuwe gelaagdheid te geven, maar ontbreekt er bij een bezoek aan die plek enige duiding of omschrijving.

Beoordeling Breda

- Breda is een stad met veel historie, en profiteert in die zin in grote mate van haar erfgoed. Het erfgoed wordt goed onderhouden en goed bewegwijzerd.
- Er zijn veel initiatieven, en de gemeente vindt een goede balans tussen zelf doen en stimuleren, en men heeft een goede visie. Er is een wethouder met erfgoed expliciet in de portefeuille. Ook de ambtelijke staf heeft visie, en presenteert zichzelf goed naar buiten toe.
- Het Blind Walls Gallery project betreft veel bewoners. Het beperkt zich niet tot het centrum maar trekt ook de omgeving in. In dit project is de koppeling tussen erfgoed en kunst het sterkst.
- Ook het beleid met betrekking tot inclusie en tot immaterieel erfgoed wordt positief beoordeeld door de jury.
- Erfgoed is onderlegger voor toekomstige ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld in het programma (On)Benut Breda: een innovatief programma gericht op de

transformatie van leegstaande panden.

- De onlinecommunicatie over het erfgoed is erg sterk: wie goed uit de voeten kan met de mobiele telefoon, of wie zich van tevoren goed voorbereidt, heeft de beschikking over veel informatie.

Kanttekeningen

- Het blijft binnen alle initiatieven enigszins onduidelijk wat de gemeenschappelijke deler is, wat het verhaal is dat alle onderdelen verbindt. De jury vraagt zich af en toe af, 'Wie is Breda?'
- Breda heeft een rijke historie, en de vraag komt op of daar nog meer uit te halen valt.
- Tijdens het incognito bezoek was het niet helder of bepaalde programma's zoals 'Hip Ambacht' voornamelijk termen vanuit citymarketing zijn of dat zij ook daadwerkelijk bijdragen aan het bevorderen van erfgoed.

Beoordeling Eindhoven

- Eindhoven kent meerdere programma's die op diverse niveaus veel verschillende mensen bereiken. GLOW, Dutch Design Week en het initiatief Eindhovens Erfgoed maken online en ter plekke verbinding met veel bewoners en bezoekers.
- De focus van het erfgoedbeleid op ontwerp en ambacht wordt gedragen door bewoners, die hier trots op zijn.
- Er is een Erfgoedhuis, dat door groepen kan worden bezocht om informatie te vinden en te krijgen. Het huis organiseert bezoeken aan locaties door de hele stad.
- Verschillende initiatieven trekken actief de hele stad in, hetgeen in grote mate te danken is aan inspanningen van de gemeente.
- De gemeente is voorloper op het terrein van inclusiviteit, ook in de breedte (bijvoorbeeld met programma's over dementie). Hierin legt Eindhoven een goede verbinding tussen erfgoed en maatschappelijke opgaven. Zoals ook tussen kunst en erfgoed.
- Door de ontwikkeling van nieuwe buurten, zoals rondom Strijp-S, wordt de verbinding tussen erfgoed en kunst verder versterkt. De identiteit van deze nieuwe buurten wordt op die manier behouden.
- Eindhoven heeft een brede kijk op haar erfgoed, van de prehistorie tot het recente industriële erfgoed, alles lijkt een plek in het verhaal te krijgen. Er worden op meerdere vlakken lijnen getrokken tussen verleden, heden en toekomst. Er wordt een bewuste keuze gemaakt om niet alles te relateren aan het Philipsverleden.

Kanttekeningen

- Hoe wordt de nieuwe trots gewaarborgd, zijn de initiatieven eenmalig, of zijn ze écht deel van integraal beleid?
- Wat online wordt gepresenteerd is in de praktijk niet altijd even makkelijk terug te vinden, zoals bijvoorbeeld de **fysieke versie** van de portal.
- Bestaat er een gevaar dat de rauwe, unieke identiteit van Strijp-S leidt tot gentrificatie die uitmondt in een anonieme wijk met woontorens?

Beoordeling Regio Oost Achterhoek

- De samenwerking van de Regio Oost Achterhoek vertelt een sterk verhaal, dat wordt gedragen door alle drie betrokken gemeenten.
- De samenwerking is een goed voorbeeld van hoe kleinere gemeenten met minder middelen meer voor elkaar krijgen.
- Het erfgoedbeleid is daarbij sterk op bewoners gericht, niet alleen op toerisme, zoals dat in vergelijkbare gebieden soms het geval is. De principes uit het Farooverdrag, bijvoorbeeld, leven sterk. (Het Europese verdrag van Faro benadrukt de maatschappelijke en verbindende waarde van cultureel erfgoed en het belang van deelname door de samenleving).
- Het is duidelijk dat erfgoedbeleid sterk in verbinding staat met andere beleidsdomeinen, zoals welzijn en duurzaamheid.
- De Achterhoek heeft een eigen en eigenzinnige cultuur. Het beleid lijkt erop gericht om hier regelmatig nieuwe impulsen aan te geven.
- Het narratief van de Achterhoek als geheel komt ook heel sterk naar voren, waarbij men niet alleen trots is op de geschiedenis van de Slag om Grol, maar ook op de Zwarte Cross.
- Het beleid borduurt voort op deze trots die onder de bewoners leeft. Dat is terug te zien in de Silo Art Tour.

Kanttekeningen

- In hoeverre zijn de vele initiatieven die door bewoners zijn genomen de uitkomst van beleid door de gemeente?
- Is het erfgoedbeleid ook toekomstgericht, of beperkt het zich tot een min of meer statische opvatting van het verleden?

De winnaar

Na uitgebreid beraad over Almere, Breda, Eindhoven en de Regio Oost Achterhoek heeft de jury de gemeente Eindhoven aangewezen als winnaar van de BNG Bank Erfgoedprijs 2022.

Eindhoven maakt volop gebruik van haar rijke en lange geschiedenis, en vertelt dit verhaal op meerdere manieren. Van de prehistorie tot de industrie van de 20ste eeuw, alles krijgt een plek binnen het brede beleid dat door de gemeente wordt geleid, met veel enthousiasme van de wethouder. De lange lijnen die worden getrokken tussen het verleden en de toekomst zorgen voor een duurzame basis voor het voortbestaan van het Eindhovens erfgoed. Met een grote verscheidenheid aan activiteiten en evenementen bereikt de gemeente uiteenlopende doelgroepen. De gemeente gaat daarbij de pijnpunten (zoals het beter betrekken van alle bewoners bij de activiteiten, en de opgave om te zorgen dat nieuwe buurten hun identiteit écht behouden) niet uit de weg, maar benoemt ze en onderzoekt manieren om deze te aan te pakken.

Eindhoven loopt voorop met de indrukwekkende manier waarop het de industriële geschiedenis inzet om de toekomst van de stad vorm te geven. Het verleden wordt hier ingezet voor het creëren van nieuwe mogelijkheden. De Dutch Design Week is hier een duidelijk voorbeeld van. Mede hierdoor kan Eindhoven zich met recht de (digitale) ontwerpstad van Nederland noemen. Het is de jury echter duidelijk dat de gemeente bewust de keuze maakt om niet eendimensionaal alles op te hangen aan het Philipsverleden.

Op het gebied van kunst en cultuur - en de verbinding die men vanuit dit domein legt met erfgoed - onderscheidt de gemeente Eindhoven zich met een brede waaier aan initiatieven en projecten, waarbij de huidige creatieve gemeenschap op meerdere manieren wordt ingezet. Zo wordt **augmented reality** gebruikt in het project de Portal (een fysieke poort) in hartje binnenstad waarmee je een 3D blik krijgt in het verleden én de toekomst van Eindhoven.

Tijdens het jaarlijkse grootschalige lichtfestival GLOW worden lokale en internationale kunstenaars aangespoord om de geschiedenis van de stad te gebruiken als inspiratie voor grootschalige kunstwerken, die door bewoners van alle leeftijden met trots worden bewonderd. Het evenement trekt bezoekers uit de hele regio. Het project Museum door de Stad met installaties is geïnspireerd op de collectie van het museum en de geschiedenis van Eindhoven door de stad, en bereikt daarmee een veel bredere doelgroep dan de vaste museumbezoekers. Om er maar een paar te noemen.

Bijzonder aan de aanpak van de gemeente is de samenwerking tussen vele partners, waaronder Cultuur Eindhoven, Eindhovense Designers, Eindhoven in Beeld, Henri van Abbe Stichting, Stichting Wederopbouw en AVKP. Deze gezamenlijke aanpak leidt tot een breed gedragen geheel, waarbij duidelijk wordt dat de gemeente haar verantwoordelijkheid pakt om haar erfgoed zo goed mogelijk te waarborgen

en door te geven. De gemeente Eindhoven mag zich dus met trots de winnaar van de BNG Bank Erfgoedprijs 2022 noemen!

“

Ik was aangenaam verrast door de inzending van de gemeente Eindhoven, ook door de voorbeelden van alle projecten die worden genoemd. Rondom Strijp-S bijvoorbeeld hebben ze echt het gebied bestempeld. Juist door de identiteit te bewaren ontstaat nu een heel aantrekkelijk gebied. Het is een schoolvoorbeeld van gemeente die duidelijk staat voor wat ze willen.

”

Christian Pfeiffer

Colofon

Tekst – Kunsten '92

Uitgave – Kunsten '92

Herengracht 62, 1015 BP Amsterdam

info@kunsten92.nl – www.kunsten92.nl

Ontwerp – www.studio026.nl

Kunsten'92

Leden Erfgoedplatform van Kunsten '92

- BOEI
- DEN Kennisinstituut cultuur & digitale transformatie
- DutchCulture
- Erfgoedstem
- Erfgoedvereniging Heemschut
- Federatie Instandhouding Monumenten
- Federatie Grote Monumenten gemeenten
- Federatie Ruimtelijke Kwaliteit
- Fonds Cultuurparticipatie
- Groot Reuvensoverleg
- Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed
- Koninklijke Vereniging Archiefsector Nederland
- Kunsten'92
- KVAN BRAIN (Archiefsector)
- Landelijk Contact Museumconsulenten
- Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst
- Mondriaan Fonds
- Museumvereniging
- Nationaal Restauratiefonds
- Nederland Monumentenland
- Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed
- Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland
- Prins Bernhard Cultuurfonds
- Restauratoren Nederland
- Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen
- Stichting Liniebreed Ondernemen
- Stichting Nationale Archeologiedagen
- Nationale Monumentenorganisatie
- Unesco Werelderfgoed
- Vereniging de Hollandsche Molen
- Vereniging Ondernemers in Archeologie
- Weleer

“
Eindhoven geeft ons het mooiste voorbeeld, want als iets richtinggevend is voor de creatieve toekomst van die stad dan is het wel het verleden met het erfgoed en de innovatieve traditie.

Arnoud Oding

”

BNG Bank
ERFGOED
PRIJS
2022

Kunsten'92

vereniging voor kunst,
cultuur, erfgoed en
creatieve sector